

Universiteit
Leiden
The Netherlands

The Safaitic scripts: palaeography of an ancient nomadic writing culture

Della Puppa, C.

Citation

Della Puppa, C. (2022, April 21). *The Safaitic scripts: palaeography of an ancient nomadic writing culture*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3283744>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3283744>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nederlandse Samenvatting

Dit proefschrift behelst de materialiteit van Safaïtische inscripties met speciale aandacht voor de structuur van grafische variatie in het Safaïtische schrift. Safaïtische inscripties werden door nomadische groepen in steen gehouwen en bevinden zich voornamelijk in de Ḥarrah, een basaltachtige woestijn die zich uitstrekt van zuid-Syrië via noordoost-Jordanië tot in het noorden van Saoedi-Arabië. De chronologische reikwijdte van Safaïtische inscripties is onbekend, maar het staat vast dat veel van de teksten tussen de eerste eeuw voor Christus en de eerste helft van de tweede eeuw na Christus geschreven zijn. De overgrote meerderheid van Safaïtische inscripties bestaat uit namen of korte teksten, zoals auteursaanduidingen bij rotskunst, verwijzingen naar nomadische en pastorale activiteiten, uitingen van verlangen en verdriet voor dierbaren, en korte gebeden. De taal van de inscripties is Oud Arabisch.

In eerder onderzoek over Safaïtische inscripties is slechts weinig aandacht besteed aan de materiële kenmerken; de bespreking van paleografische kwesties is meestal in de vorm van beperkte opmerkingen, die niet op een systematisch en uitgebreid onderzoek zijn gebaseerd. Dit proefschrift streeft ernaar om deze lacune op te vullen en het belang van een studie van de materialiteit van het Safaïtische schrift aan te tonen.

Het eerste hoofdstuk begint met een inleiding tot verschillende aspecten van Safaïtische epigrafie. De tweede paragraaf biedt informatie over de context en kenmerken van het Jebel Qurma corpus (JQC) uit het noordoosten van Jordanië, wat de primaire dataset voor dit onderzoek vormt. De laatste paragraaf introduceert de vraagstelling en doelen van het proefschrift, bespreekt eerder onderzoek over Safaïtische paleografie, en legt de terminologie en benadering uit die in deze studie worden gebruikt.

Hoofdstuk 2 beschrijft de Safaïtische schriften zoals geattesteerd in het JQC. Het klassificeert de variantvormen die in het JQC voorkomen en brengt de verschillende patronen van grafische variatie in kaart. De eerste paragraaf biedt een lijst van de meest voorkomende patronen van grafische variatie en vervolgens een beschrijving van de ‘gewoon’, ‘fijn’ en SoS schriften. De tweede paragraaf schetst de kenmerken die de Safaïtische schriften onderling onderscheiden, evenals de kenmerken die de Safaïtische schriften van Hismaisch en Thamudisch B onderscheiden. De derde paragraaf beschrijft het schrift van één specifieke tekst waarvan de kenmerken in geen van de drie geïdentificeerde Safaïtische schriften passen en dat mogelijk als een verder schrift kan worden beschouwd. Ten slotte bespreekt de vierde paragraaf de kenmerken van drie teksten die zowel ‘gewone’ als Thamudisch B kenmerken hebben.

Hoofdstuk 3 bestudeert het gebruik van speciale kenmerken – d.w.z. rechthoekige vormen, vormen die 90 graden zijn gedraaid, en langwerpige vormen – waarvoor er aanwijzingen zijn dat ze soms stilistisch gemarkeerd zijn. De eerste paragraaf beschrijft het gebruik van speciale kenmerken aan de hand van voorbeelden uit de JQC. De tweede paragraaf bespreekt de kenmerken van teksten die in eerder onderzoek als in het zogenaamde ‘rechthoekige schrift’ zijn gelabeld en pleit tegen hun identificatie als een aparte schriftcategorie.

Hoofdstuk 4 beschrijft de paleografische ontwikkeling van het ‘gewone’ naar het ‘fijne’ schrift. De meeste teksten in het ‘fijne’ schrift zijn door leden van de *df* afstamming geschreven. De vele teksten met lange genealogieën van auteurs die tot deze groep behoren kunnen worden gebruikt om hun stamboom tot de vroegste generaties na *df* te reconstrueren, waar we teksten vinden die nog in het ‘gewone’ schrift zijn gehouden. De identificatie van teksten uit verschillende generaties van de *l df* biedt dus een diachroon kader om deze paleografische ontwikkeling te onderzoeken. Daarnaast wordt er in de tweede paragraaf geprobeerd om een chronologisch kader voor Safaitische geletterdheid onder de *df* vast te stellen door de informatie uit de *df* stamboom en de geattesteerde generaties met de gedateerde teksten van leden van deze afstamming te combineren. De berekeningen leverden een minimale tijdspanne van 220 jaar, met een *terminus ante quem* voor het begin van de tijdsspanne aan het begin van de eerste eeuw voor Christus en een *terminus post quem* voor het einde van de tijdsspanne aan het einde van de eerste eeuw na Christus.

Hoofdstuk 5 is gewijd aan verschillende aspecten van de materialiteit van Safaitische inscripties die nog nooit systematisch zijn behandeld. Het beschrijft de technieken die worden gebruikt om de inscripties in steen te houe en verschillende kenmerken met betrekking tot de visuele verschijning van teksten en de visuele organisatie van de teksten op de steen.

Hoofdstuk 6 onderzoekt grafische variatie in de schrijfstijlen van productieve schrijvers en hun familieleden. Het bestudeert de schrijfstijlen van 14 auteurs die drie of meer teksten hebben achtergelaten: 8 auteurs die ‘gewoon’ schrift gebruiken, 3 auteurs die ‘fijn’ schrift gebruiken, en 3 auteurs die SoS-schrift gebruiken. Voor elk van deze schrijvers wordt een lijst gegeven van de onderscheidende stilistische kenmerken die door zijn teksten worden gedeeld, evenals een bespreking van de verschillen tussen de teksten. Wanneer ook teksten van familieleden van de productieve auteurs konden worden geïdentificeerd, wordt ook besproken hoe bepaalde kenmerken van generatie op generatie zijn bewaard of veranderd. De analyse van schrijfstijlen van productieve schrijvers en hun familieleden laat zien dat men weliswaar binnen verschillende teksten van dezelfde auteur een zekere mate van variatie aantreft, teksten van dezelfde auteur – evenals teksten van naaste verwanten – altijd een relatief consistente reeks kenmerken laten zien.

Hoofdstuk 7 beschrijft ontwrichtende praktijken tegen de teksten, dat wil zeggen, hun uitwissing en wijziging.

Ten slotte bespreekt Hoofdstuk 8 nog drie onderwerpen: het bewijs voor Safaitische *graph classes*; enkele van de mogelijke motivaties voor de ontwikkeling en grafische

kenmerken van het ‘fijne’ schrift; de sociaal-culturele contexten van het ‘fine’ schrift en van het SoS-schrift.

Het boek heeft vier bijlagen. Bijlage A beschrijft de genealogische structuur van de *ʾl ḏf*, waarbij wordt ingegaan op de informatie die uit de genealogieën kan worden gehaald, het bewijs voor de verschillende subgroepen, en de teksten die voorouders van *ḏf* laten zien. Het tweede deel van de bijlage toont de reconstructie van verschillende genealogische bomen. Het derde deel bevat de gegevens van de compressiemetingen van de letter *b* over verschillende generaties binnen de *ḥmyn* subgroep van de *ḏf*, die voor de paleografische studie in Hoofdstuk 4 werden gebruikt. Bijlage B bespreekt de *ʾl wḏ*. Na de *ʾl ḏf* is de *ʾl wḏ* de tweede sociale groep die van het ‘fine’ script gebruik maakt, hoewel er veel minder teksten zijn gevonden dan van de *ʾl ḏf*. Bijlage B beperkt zich tot een overzicht van het bewijs voor de relatie van de *ʾl wḏ* met de *ʾl ḏf* en een korte bespreking van de mogelijke subgroepen. Bijlage C bestaat uit twee tabellen met de sociale groepen en goden waarnaar in de JQC wordt verwezen. Bijlage D biedt een woordenlijst van de technische termen die in het boek worden gebruikt.

